

Archeologienota

Erpe-Mere, Opaaigem - Vijverage

Deel 1: Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Erpe-Mere, Opaigem – Vijverage, Deel 1: Verslag van Resultaten

Auteur

Thaïsa Van Speybroek

Erkende archeoloog

BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer

2020-0353

Plaats en datum

Gent, 22 december 2020

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 1660
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

Inhoud

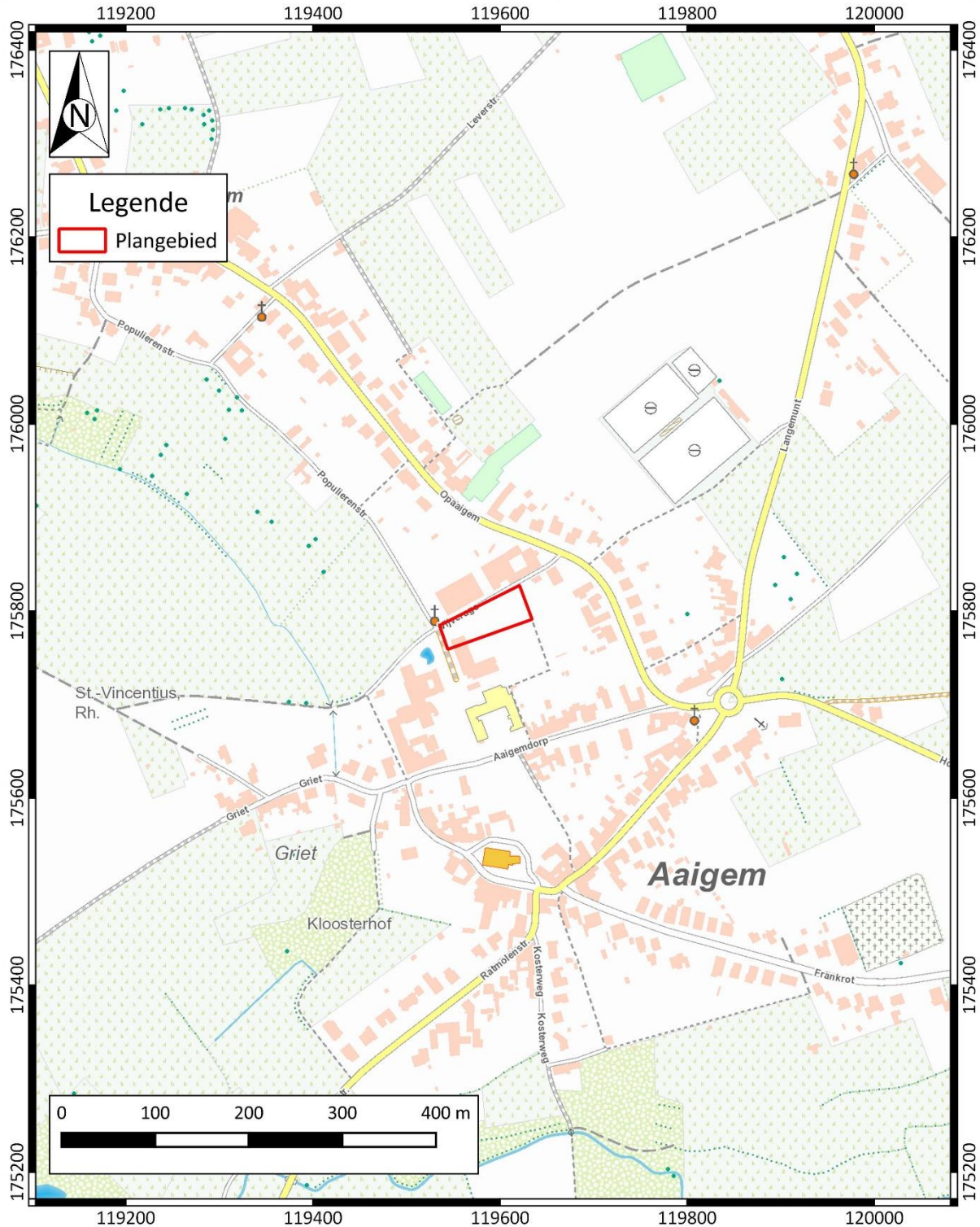
1	Beschrijvend gedeelte.....	1
1.1	Administratieve gegevens	1
1.2	Juridisch kader en onderzoektraject	4
1.3	Aanleiding	4
1.4	Huidige situatie en geplande werken	5
1.4.1	Huidige situatie	5
1.4.2	Geplande werken en bodemingrepen	5
1.5	Randvoorwaarden	7
2	Bureauonderzoek	8
2.1	Werkwijze en strategie	8
2.1.1	Onderzoeksdoelstelling	8
2.1.2	Onderzoeksvragen	8
2.1.3	Methoden en technieken	8
2.2	Assessment	10
2.2.1	Landschappelijk kader	10
2.2.2	Historisch kader	19
2.2.3	Cartografische bronnen	19
2.2.4	Orthofotografische bronnen	23
2.2.5	Archeologisch kader	26
2.3	Synthese onderzoeksresultaten	29
2.3.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	29
2.3.2	Archeologische verwachting.....	29
2.4	Besluit	29
2.4.1	Potentieel op kennisvermeerdering	29
2.4.2	Afweging noodzaak verder vooronderzoek.....	30
2.4.3	Keuze onderzoeksmethode	30
2.4.4	Afbakening onderzoeksterrein	31
3	Samenvatting	33
4	Lijsten.....	34
4.1	Figurenlijst	34
4.2	Plannenlijst	34
4.3	Tabellenlijst	34
5	Bibliografie	35

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Erpe-Mere, Opaigem - Vijverage		
Ligging	Vijverage, gemeente Erpe-Mere, provincie Oost-Vlaanderen		
Kadaster	Gemeente Erpe-Mere, Afdeling 3, Sectie B, Perceel 241C		
Coördinaten	Noordwest:	x: 119535,4	y: 175784,5
	Noordoost:	x: 119620,9	y: 175827,2
	Zuidwest:	x: 119544,1	y: 175759,1
	Zuidoost:	x: 119634,2	y: 175791,2
Oppervlakte plangebied	3132 m ²		
Oppervlakte geplande ingrepen	Verkaveling		
Kartering gewestplan	Woongebied		
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2020-0353		
Bureauonderzoek	Projectcode	2020L72	
	Erkende archeoloog	Lina Cornelis (Erkenningsnummer: 2015/00024)	
	Betrokken actoren	Thaïsa Van Speybroek (archeoloog)	
	Betrokken derden	Niet van toepassing	

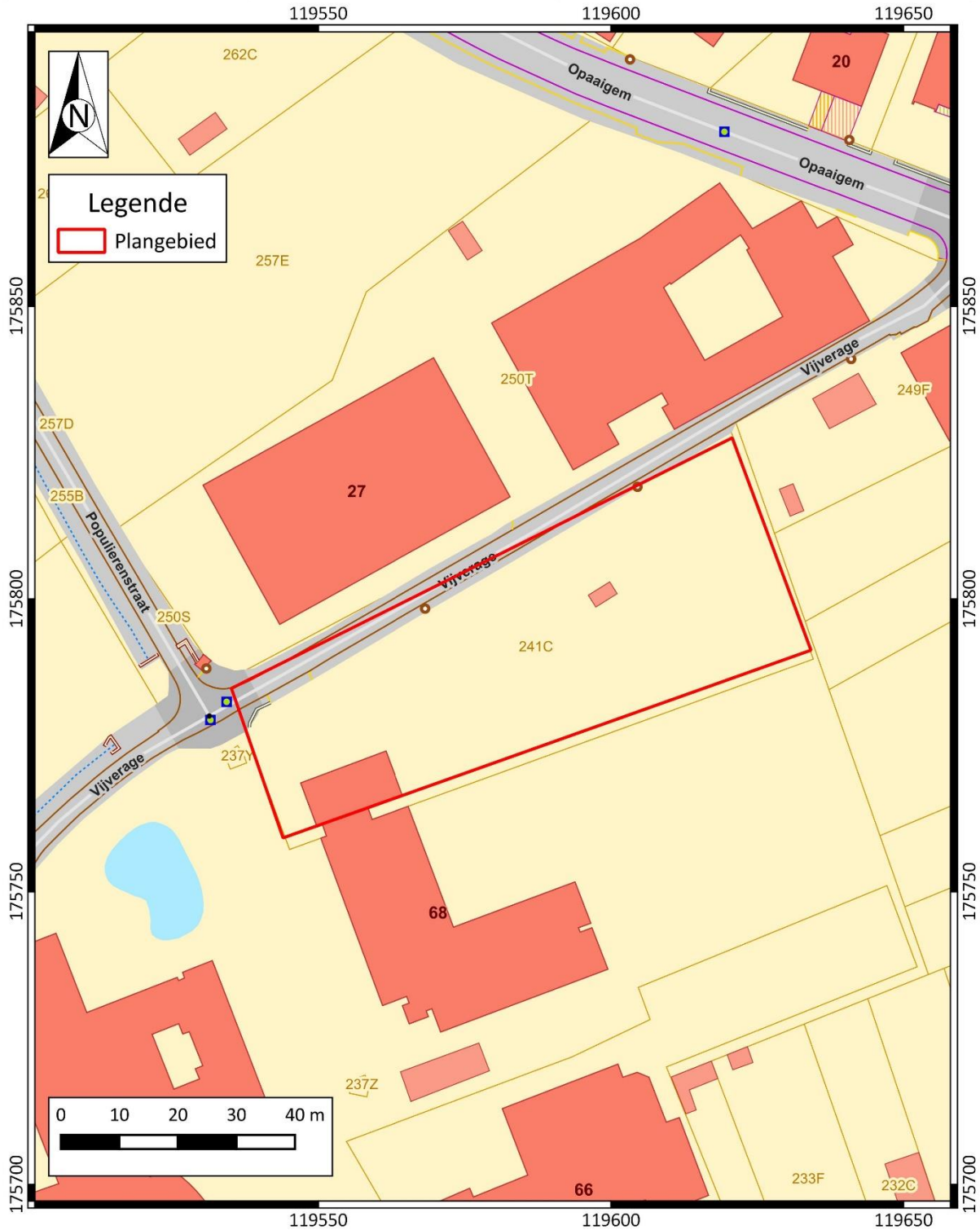
BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Erpe-Mere, Opaigem-Vijverage Plangebied op de topografische kaart		Datum: 9-12-2020
	Projectnummer BAAC 2020-0353	Projectcode bureauonderzoek 2020L72	Schaal: 1:5000

Plan 1: Plangebied op topografische kaart¹ (digitaal; 1:10.000; 09.12.2020)

¹ AGIV 2020f

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Erpe-Mere, Opaigem-Vijverage Plangebied op de kadastrale kaart		Datum: 9-12-2020
	Projectnummer BAAC 2020-0353	Projectcode bureauonderzoek 2020L72	Schaal: 1:800

Plan 2: Plangebied op kadastrale kaart (GRB)² (digitaal; 1:250; 09.12.2020)

² AGIV 2020b

1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving. Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 4.0.

1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een nieuwbouw van assistentiewoningen gerealiseerd worden. Aangezien het een verkaveling betreft, moet uitgegaan worden van een volledige verstoring van het bodemarchief en dus een directe bedreiging voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Erpe-Mere, Opaigem - Vijverage* bedraagt ca. 3132 m². Het plangebied valt buiten een beschermde archeologische site, ligt niet in een archeologisch vastgestelde zone en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te

verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).³ Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving geen waarden voor ‘beschermde onroerend erfgoed’ opgenomen in het Geoportaal.

Aangezien het plangebied in woongebied ligt, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen, waarop de vergunning betrekking heeft 3132 m² bedraagt en het een aanvraag tot verkavelingsvergunning betreft, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze archeologienota, waarvan akte genomen door het agentschap Onroerend Erfgoed, wordt bij de omgevingsvergunningsaanvraag gevoegd.

1.4 Huidige situatie en geplande werken

1.4.1 Huidige situatie

Het terrein is op heden grotendeels onbebouwd. Het betreft grasland dat aan de noordelijke zijde afgeboord is met bomen en struiken, deze staan op twee taluds met een L-vorm. In het zuidwesten van het plangebied staat een deel van een gebouw waarvan het grootste deel ten zuiden van het plangebied staat.

1.4.2 Geplande werken en bodemingrepen

Algemeen

De opdrachtgever plant op het terrein een verkaveling. Het inplantingsplan van de verkaveling is op dit moment nog niet definitief. Echter dient uitgegaan te worden van een totaalverstoring van de bodem ter hoogte van het plangebied, waarbij eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden mogelijk worden vernietigd. De feitelijke inplanting is in die zin dan ook niet relevant voor het verdere verloop van deze studie.

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020.

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Erpe-Mere, Opaigem-Vijverage Plangebied op meest recente orthofoto		Datum: 13-12-2020
	Projectnummer BAAC 2020-0353	Projectcode bureauonderzoek 2020L72	Schaal: 1:700

Plan 3: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting⁴ op orthofoto⁵ (digitaal; 1:1; 13.12.2020)

⁴ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

⁵ AGIV 2020d

Impactanalyse

Het project ter hoogte van de Vijverage in Erpe-Mere betreft een verkaveling. Hierbij dient te worden uitgegaan van een totaalverstoring van de bodem binnen het plangebied.

1.5 Randvoorwaarden

Vanwege financiële redenen betreft dit document een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. De onzekerheid van het project maakt dat de opdrachtgever verdere investeringen voor verder archeologisch (voor)onderzoek pas zal maken na het verkrijgen van zekerheid met betrekking tot de vergunning. Dit houdt in dat verder vooronderzoek zoals gesteld in het programma van maatregelen op een later tijdstip uitgevoerd dient te worden.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze en strategie

2.1.1 Onderzoeksdoelstelling

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

2.1.2 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

2.1.3 Methoden en technieken

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Digitaal hoogtemodel
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart

- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken.

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

2.2 Assessment

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

2.2.1 Landschappelijk kader

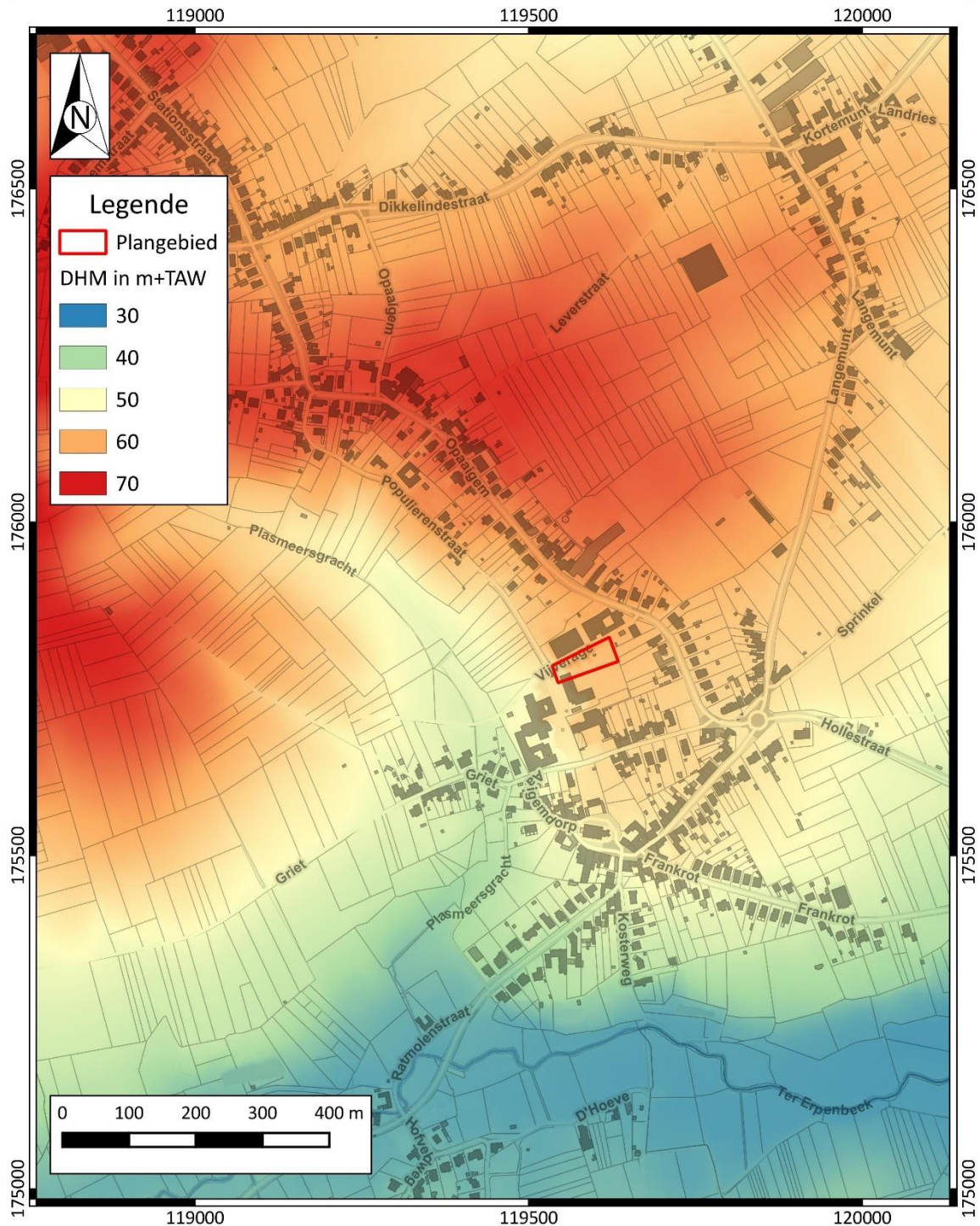
Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Plan 1 en Plan 2. Het plangebied Erpe-Mere, Opaigem – Vijverage is gelegen aan de Vijverage. Ten noorden van het plangebied bevindt zich jeneverstokerij Van Waeyenbergh⁶, vastgesteld bouwkundig erfgoed uit het laatste kwart van 19de eeuw. Ten noordwesten van het plangebied staat een bakstenen kapel voor de Heilige Rochus. Ten zuidwesten van het plangebied staat een gebouw van de Sint-Vincentiuschool, waarvan een deel van het gebouw ook binnen het plangebied valt. Net ten zuiden en zuidoosten van het plangebied is geen bebouwing weergegeven, maar een grasveld en een aantal bomen of klein bos dat deel uitmaakt van tuinzones.

De onmiddellijke omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen + 50 en + 60 m TAW (Plan 4). Het terrein loopt af naar het westen en het zuiden, respectievelijk naar de Plasmeersgracht op 140 m en de Ter Erpenbeek op 540m van het plangebied. Het terrein zelf bevindt zich tussen + 53 en 59 m TAW (Plan 5). Enerzijds loopt het terrein omhoog van west naar oost. Anderzijds lopen er twee L-vormige taluds over het terrein die een verklaring zijn voor de verhogingen op het hoogteprofiel (Figuur 1).

⁶ IOE 2020 Erfgoedobject ID 8267

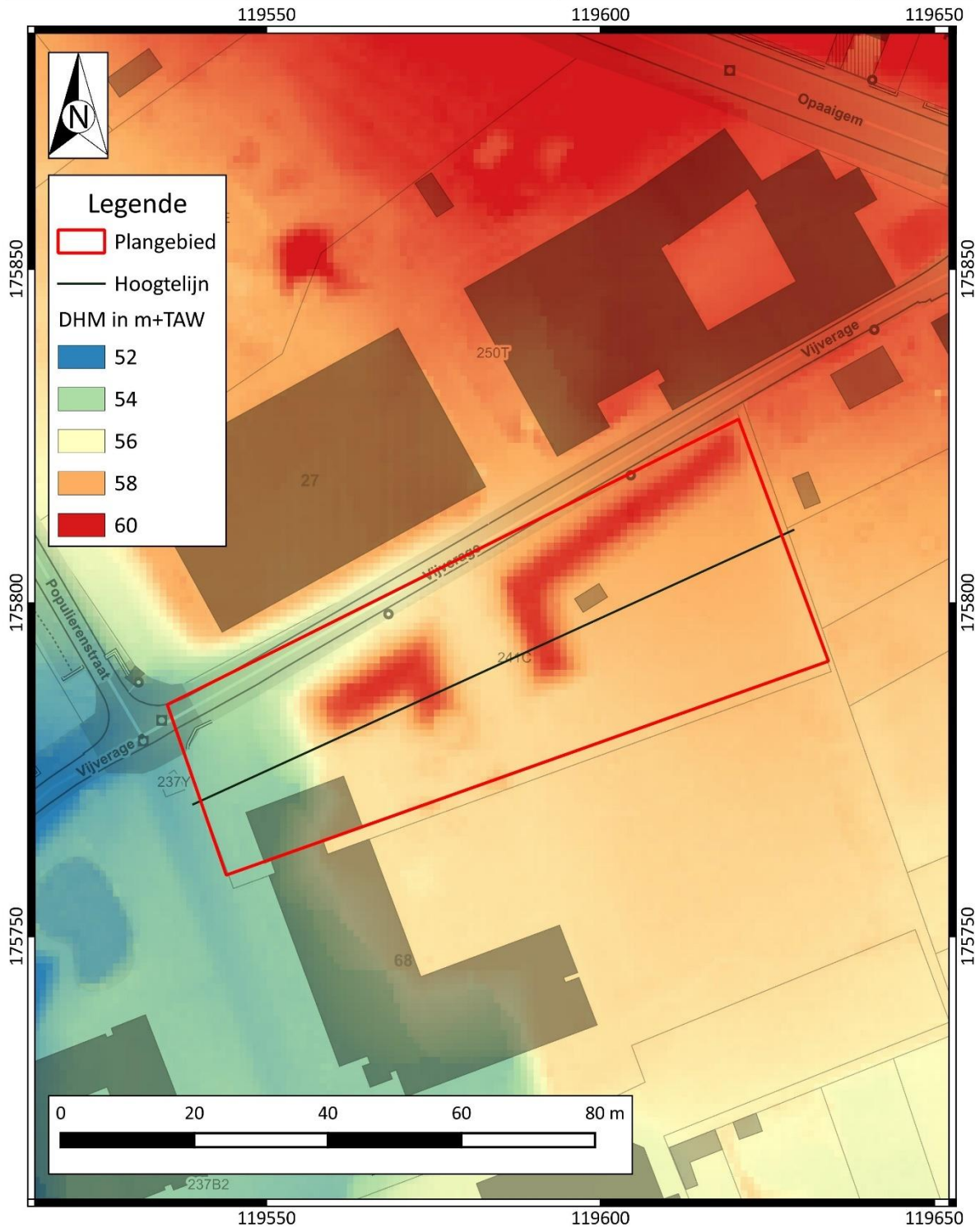
BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Erpe-Mere, Opaaigem-Vijverage Plangebied op het digitaal hoogtemodel		Datum: 10-12-2020
	Projectnummer BAAC 2020-0353	Projectcode bureauonderzoek 2020L72	Schaal: 1:7000

Plan 4: Plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)⁷ (digitaal; 1:1; 10.12.2020)

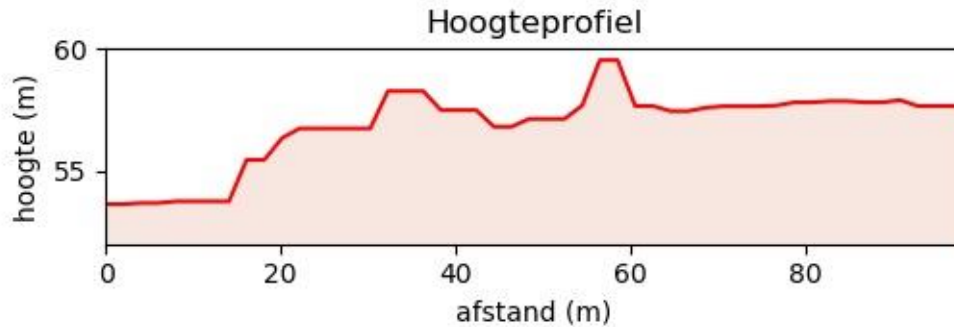
⁷ AGIV 2020a

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Erpe-Mere, Opaigem-Vijverage Plangebied op het digitaal hoogtemodel		Datum: 10-12-2020
	Projectnummer BAAC 2020-0353	Projectcode bureauonderzoek 2020L72	Schaal: 1:700

Plan 5: Plangebied en hoogteverloop op het DHM⁸ (digitaal; 1:1; 10.12.2020)

⁸ AGIV 2020a

Figuur 1: Hoogteverloop terrein⁹

Landschappelijke situering

In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich in het Schelde/Dender interfluvium. De oudste quataire restanten in het karteringsgebied komen slechts fragmentarisch voor en zijn fluviaal van oorsprong. Ze zijn aanwezig op verschillende niveaus in de vorm van terrassen. Een terras is de rest van een vroegere dalbodem waarin de rivier zich heeft ingesneden. De oudste terrasafzettingen zijn aanwezig op het interfluvium tussen Schelde en Dender en nemen meerdere niveaus in. Sedimentologisch zijn deze terrasafzettingen dominant grofkorrelig. Ze bestaan onderaan uit grind in een zandige tot kleiige matrix gevolgd door een verfijning van het klastisch materiaal naar boven toe. Zo een sedimentatiecyclus wordt doorgaans meerdere malen binnen een sequentie herhaald. Deze sedimenten zijn eigen aan een ondiep fluviaal systeem gekenmerkt door sterke fluctuaties in het stroomregime.¹⁰

Het onderzoeksterrein bevindt zich op de westflank van de Ter Erpenbeekvallei. Hydrografisch gezien behoort het gebied tot het bekken van de Dender. De Ter Erpenbeek watert af naar de Dender en mondt er iets ten noorden van Aalst in uit.

Ten westen van het projectgebied bevindt zich één van de typisch ZW-NO gerichte tertiaire getuigenheuvels van het Schelde-Dender interfluvium. Deze scheidt de Ter Erpenbeek van de Molenbeek van Wichelen, één van de vier grote beekinterfluvia in deze regio. De Molenbeek mondt uit in de Schelde ter hoogte van Wichelen. De consequent gerichte heuvelruggen van het Schelde-Dender interfluvium vertonen trapvormige vervlakkingen die naar het noorden afhellen. Het hoogste niveau bevindt zich te Sint-Lievenshoutem (+80 m). Het intermediaire niveau ligt noordwaarts en bedraagt +60 m. De hoogte van de laatste heuvels grenzend aan de Vlaamse Vallei bedraagt +30 m. De getuigenheuvel waar de onderzoekslocatie aan gelegen is, bevindt zich op het intermediaire niveau. De verschillende beekvalleities in dit groot gebied van de interfluvia verlopen volgens een westzuidwest-oostnoordoost as.

⁹ AGIV 2020a

¹⁰ DE MOOR & MOSTAERT 1993

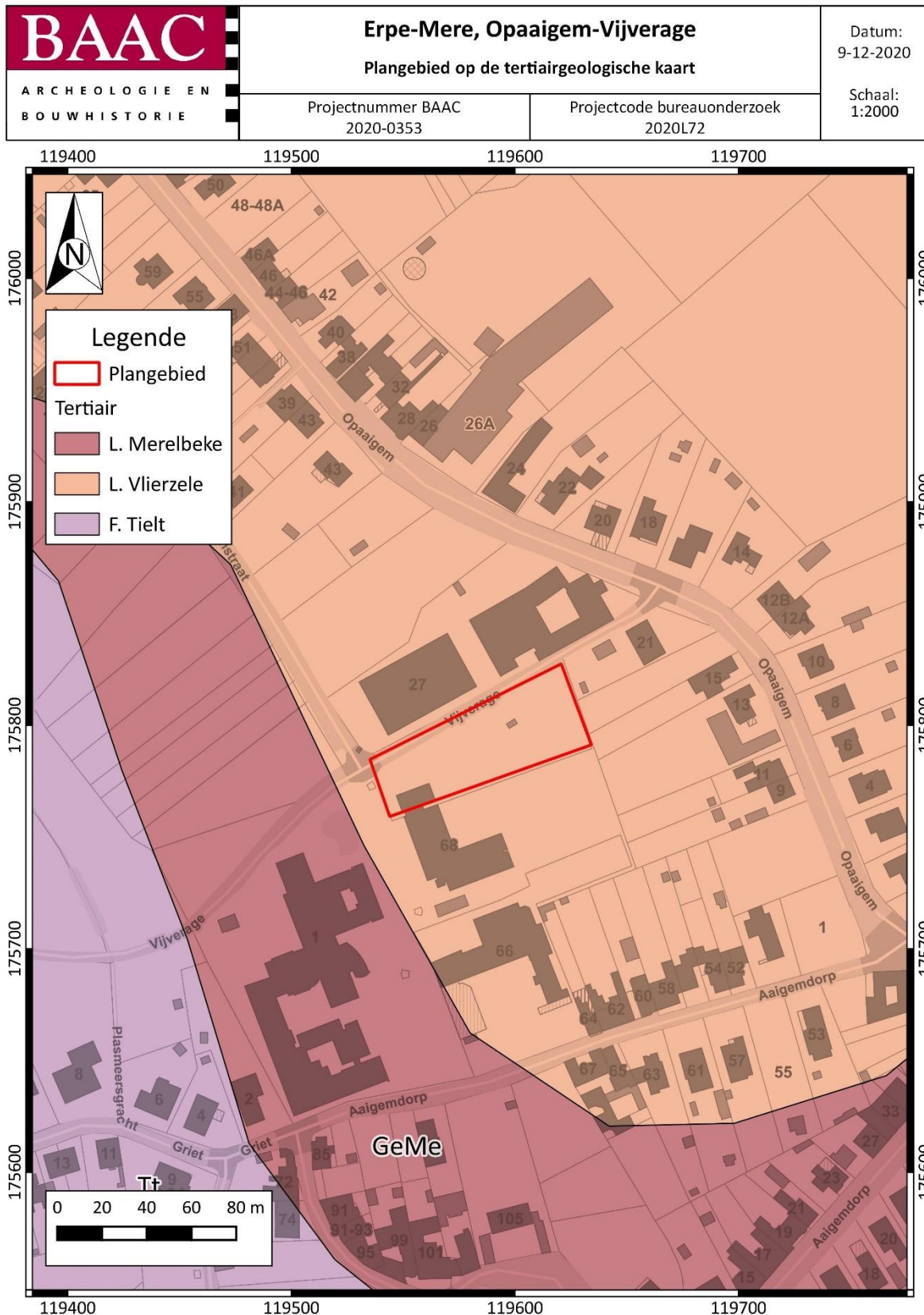
Paleogeen en neogeen (tertiair)

De omgeving van het plangebied bevindt zich ter hoogte van het Lid van Vlierzele (Plan 6) dat deel uitmaakt van de Formatie van Gentbrugge. Het wordt gekenmerkt door groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend met plaatselijk dunne zandsteenbankjes, glauconiethoudend en glimmerhoudend.

Quartair

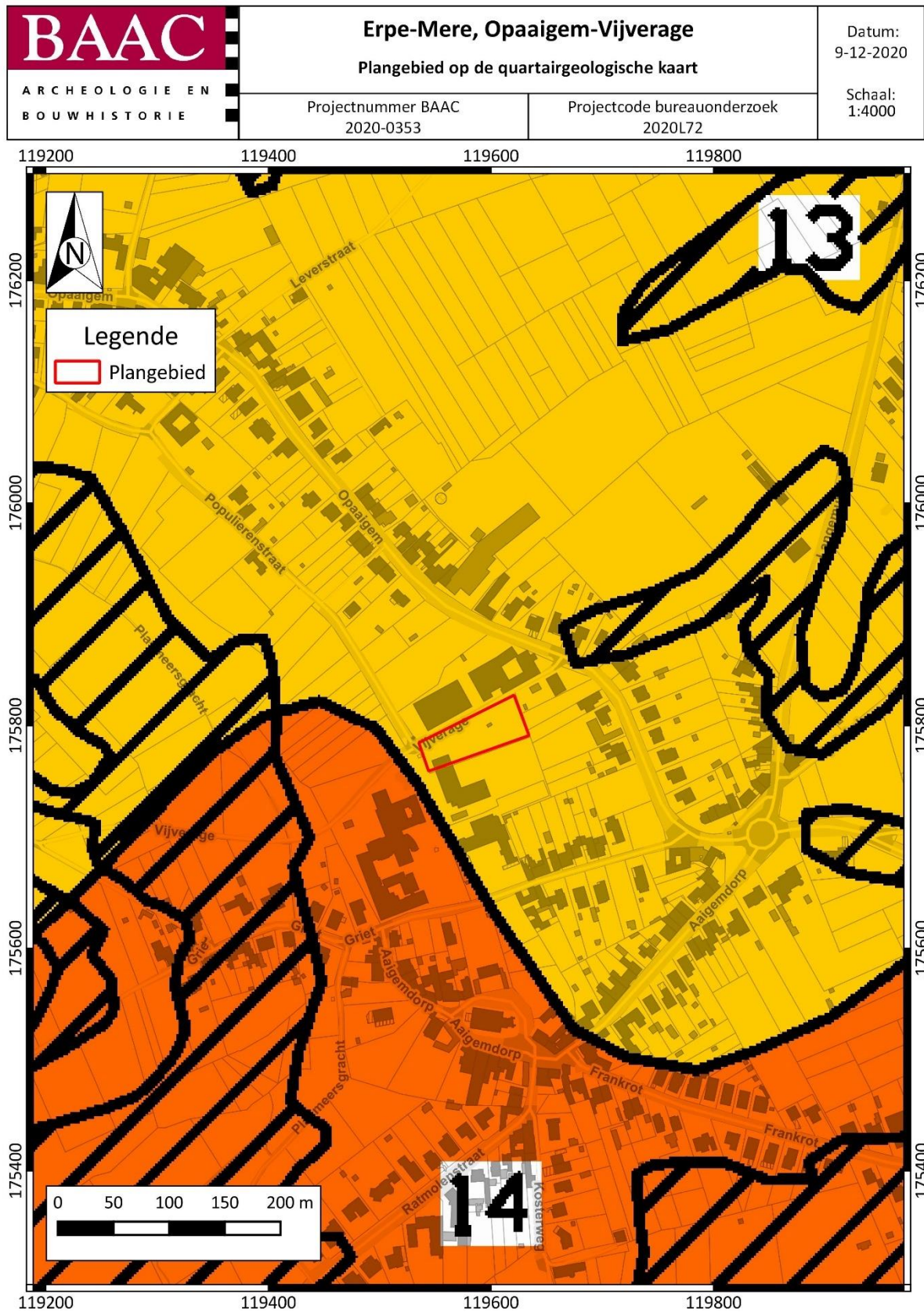
Op de quartairgeologische kaart 1:50.000 (Plan 7) is het plangebied gekarteerd als type 12 dat gekenmerkt wordt als homogene eolische leemafzettingen.

.

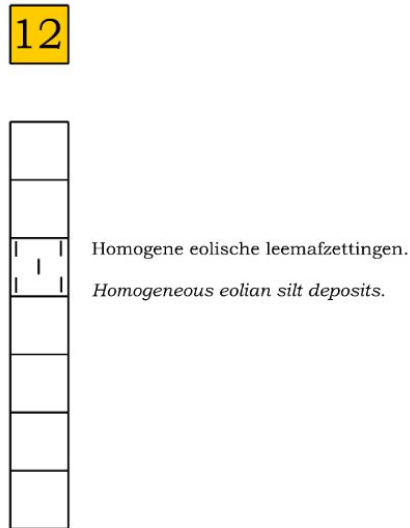
Plan 6: Plangebied op de tertiairgeologische kaart¹¹ (digitaal; 1:50.000; 09.12.2020)

¹¹ DOV VLAANDEREN 2020b

Plan 7: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000¹² (digitaal; 1:50.000; 09.12.2020)

¹² DOV VLAANDEREN 2020c

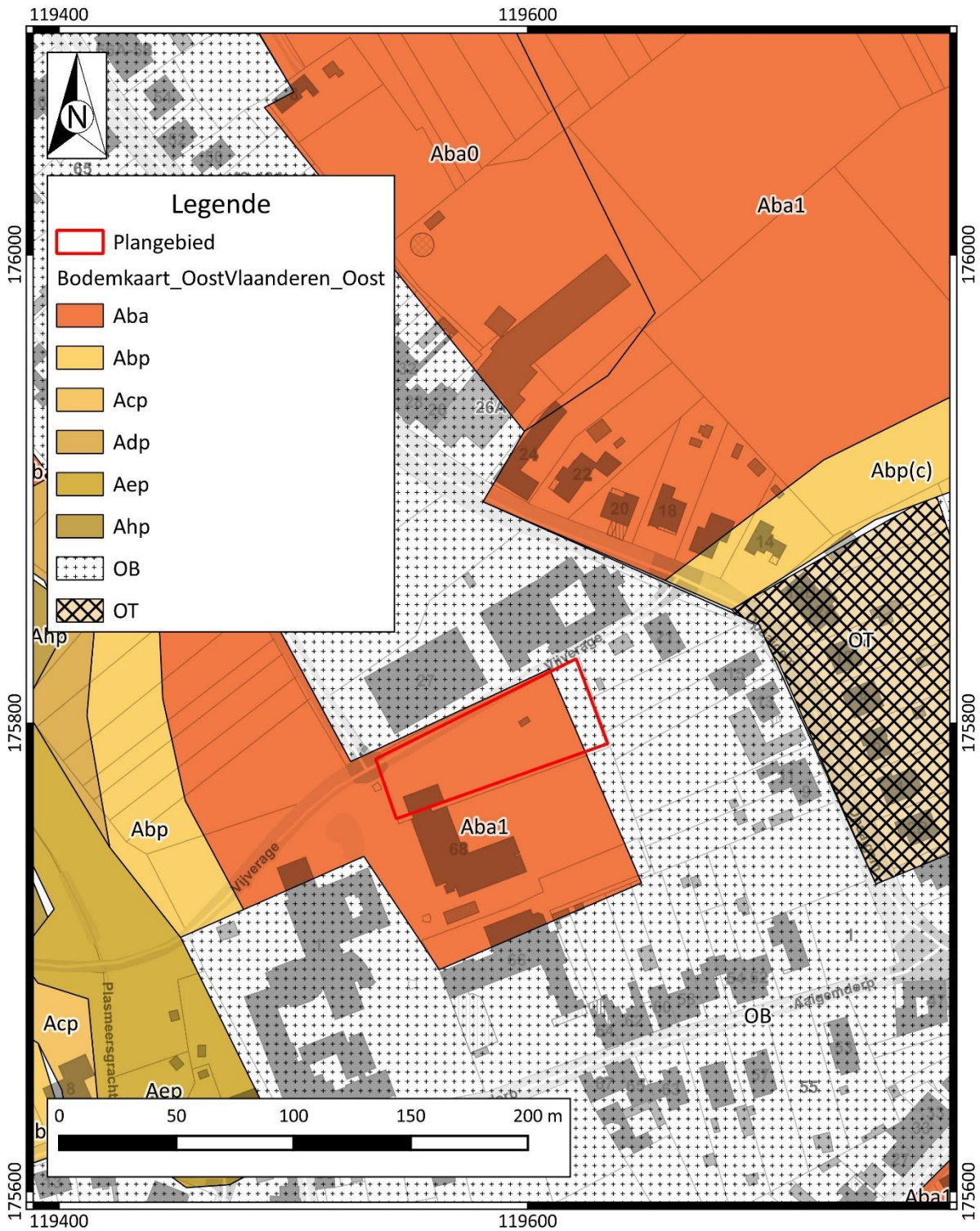
Figuur 2: Kenmerken van de quartairgeologische kaart betreffende het plangebied¹³

Bodem

Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als droge leembodem met textuur B horizont (Aba1). Het uiterst oostelijke deel van het plangebied werd gekarteerd als bebouwde zone (OB) waar de natuurlijke bodem niet gekarteerd kon worden. De onmiddellijke omgeving van het plangebied in het noorden, oosten en zuiden werd eveneens gekarteerd als OB. In de iets ruimere omgeving wordt het plangebied omringd door droge leembodems in het noorden en oosten en door nattere leembodems in het zuiden en westen.

¹³ DOV VLAANDEREN 2020c

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Erpe-Mere, Opaigem-Vijverage Plangebied op de bodemkaart		Datum: 9-12-2020
	Projectnummer BAAC 2020-0353	Projectcode bureauonderzoek 2020L72	Schaal: 1:2000

Plan 8: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen¹⁴ (digitaal; 1:20.000; 09.12.2020)

¹⁴ DOV VLAANDEREN 2020a

2.2.2 Historisch kader

Aaigem werd voor het eerst vermeld als Aienghem in 891. De dorpsnaam werd later nog vermeld in de 11^e, 12^e en 13^e eeuw.¹⁵ Aaigem was bezit van de heren van Aaigem, later van de heren van Rotselaar en vormde toen een vierschaar met Vlekkem. Dorp met een uitgesproken landelijk karakter, met zeven gehuchten, namelijk Eetsvelde, Lange Munt, Opaaigem, Berg, Dorp, Dries en Landdries: telkens een concentratie van hoeven met omringende landerijen.¹⁶

2.2.3 Cartografische bronnen

Ferraris (1771-1778)

Op de Ferrariskaart¹⁷ (Plan 9) is te zien dat het plangebied ten noorden ligt van de woonkern van Ayghem. In de onmiddellijke omgeving van het plangebied is bebouwing weergegeven op kleine percelen. Het plangebied zelf omvat een deel van een perceel akker- of weiland langs een weg die de voorganger is van heden de Vijverage. Er wordt geen bebouwing weergegeven in het plangebied.

Vandermaelen (1846-1854)

Ter hoogte van het plangebied wordt op de Vandermaelenkaart¹⁸ (Plan 10) een gelijkaardige situatie weergegeven als op de Ferrariskaart. De bebouwing in de onmiddellijke omgeving van het plangebied is licht aangepast. De situatie ter hoogte van het plangebied zelf is onveranderd.

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

Op de Atlas der Buurtwegen¹⁹ (Plan 11) is te zien dat de percelering in de onmiddellijke omgeving van het plangebied verder werd opgedeeld. Ter hoogte van het plangebied is de situatie onveranderd. De situatie op de Popkaart (1842-1879) is identiek en biedt geen aanvullende informatie.

¹⁵ DE BRABANDERE 2010

¹⁶ IOE 2020 Thema ID 13422

¹⁷ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2020

¹⁸ GEOPUNT 2020e

¹⁹ GEOPUNT 2020d

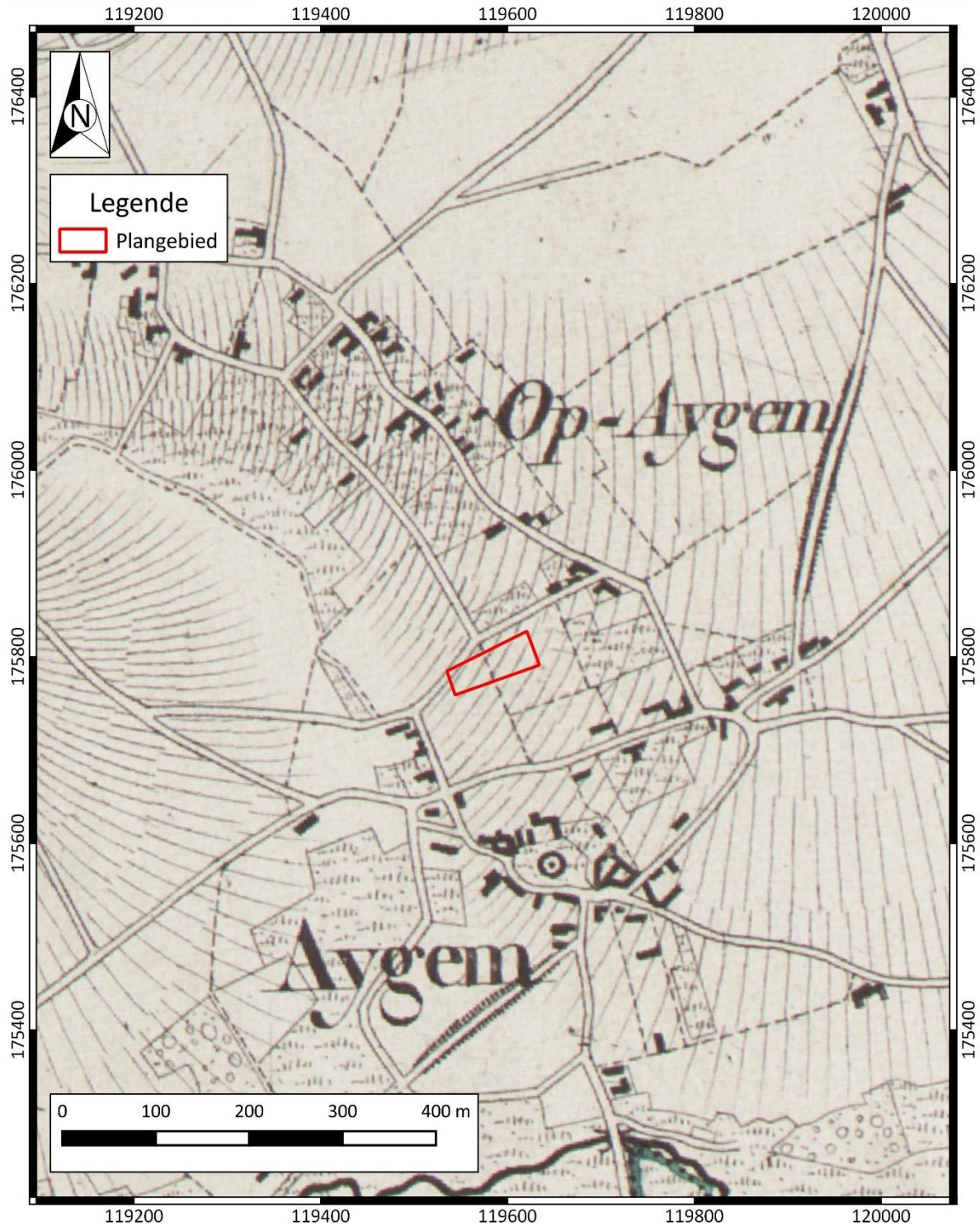
BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Erpe-Mere, Opaaigem-Vijverage Plangebied op de Ferrariskaart		Datum: 9-12-2020
	Projectnummer BAAC 2020-0353	Projectcode bureauonderzoek 2020L72	Schaal: 1:6500

Plan 9: Plangebied op de Ferrariskaart²⁰ (analoog; 1:25.000; 09.12.2020)

²⁰ GEOPUNT 2020b

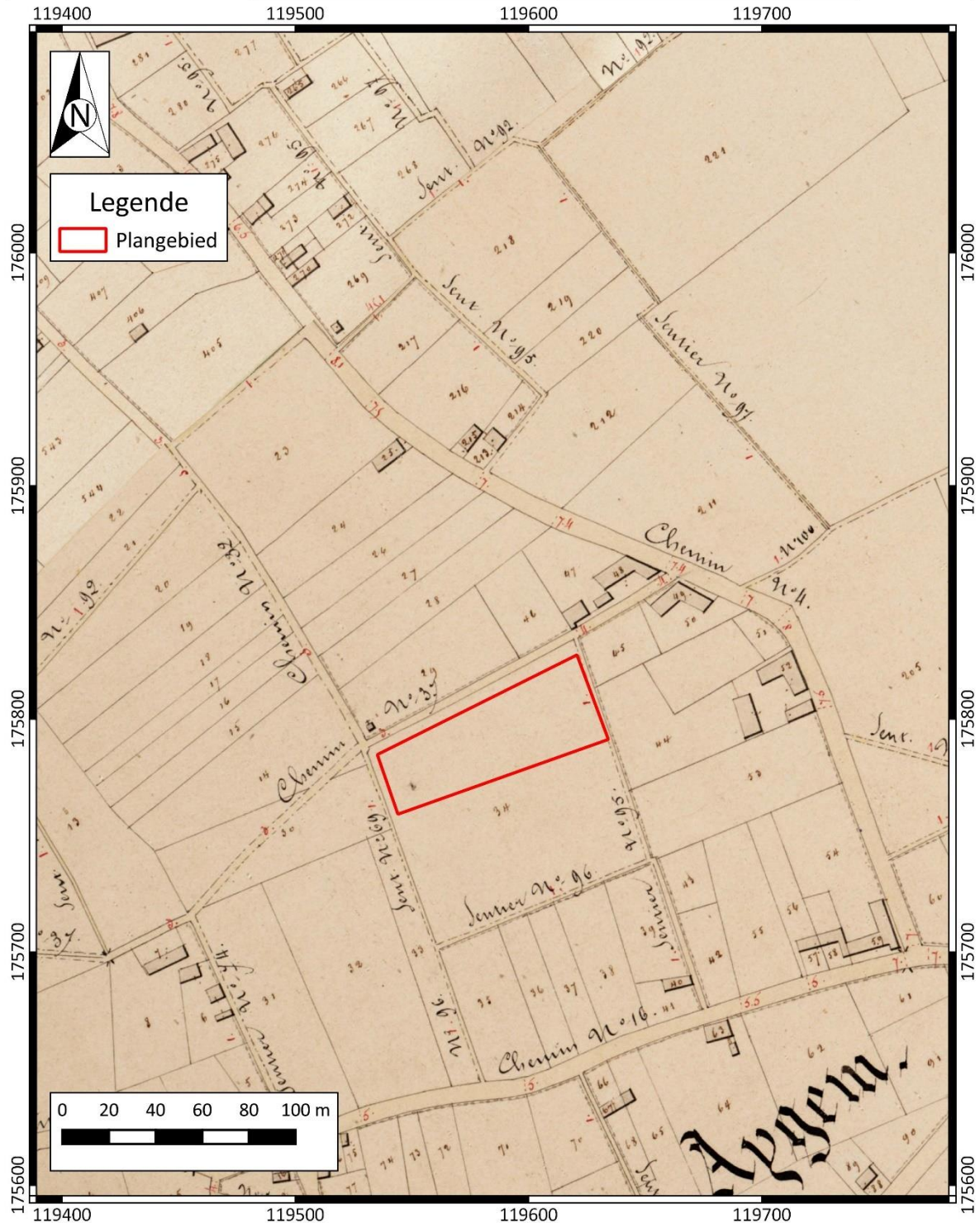
BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Erpe-Mere, Opaaigem-Vijverage Plangebied op de Vandermaelenkaart		Datum: 9-12-2020
	Projectnummer BAAC 2020-0353	Projectcode bureauonderzoek 2020L72	Schaal: 1:5000

Plan 10: Plangebied op de Vandermaelenkaart²¹ (analoog; 1:20.000; 09.12.2020)

²¹ GEOPUNT 2020c

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Erpe-Mere, Opaaigem-Vijverage Plangebied op de Atlas der Buurtwegen		Datum: 9-12-2020
	Projectnummer BAAC 2020-0353	Projectcode bureauonderzoek 2020L72	Schaal: 1:2000

Plan 11: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen²² (analoog; 1:2500; 09.12.2020)

²² GEOPUNT 2020a

2.2.4 Orthofotografische bronnen

Orthofoto 1979-1990

Op de orthofoto van 1979-1990 (Plan 12) is nog steeds geen bebouwing weergegeven binnen de grenzen van het plangebied. Het plangebied bestaat volledig uit grasland. De onmiddellijke omgeving van het plangebied is meer dichtbebouwd dan op de historische kaarten.

Orthofoto 2000-2003

Op de orthofoto van 2000-2003 (Plan 13) is ter hoogte van het plangebied voor het eerst bebouwing en bebossing weergegeven. De situatie op deze orthofoto is nagenoeg identiek aan de situatie op heden.

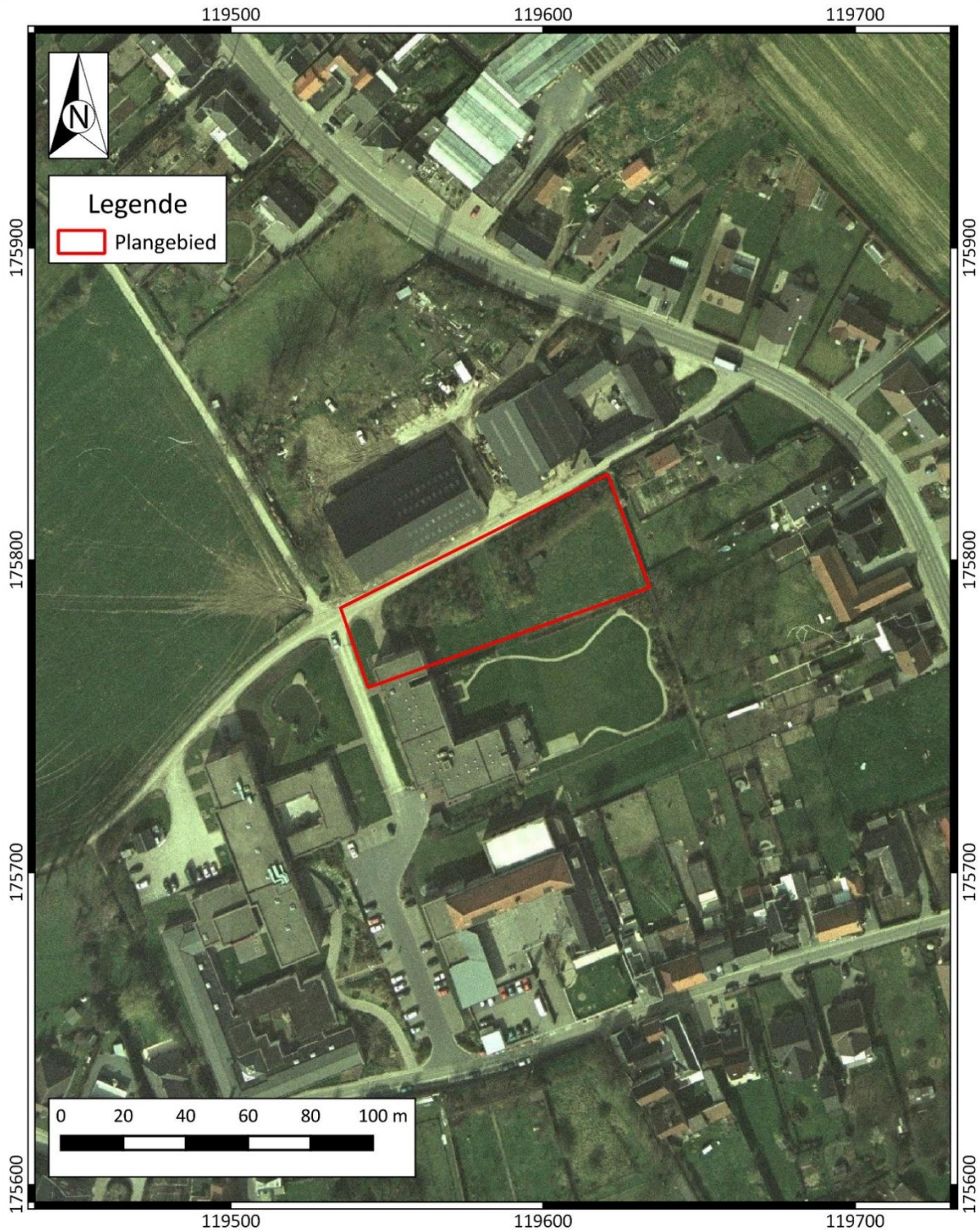
BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Erpe-Mere, Opaigem-Vijverage Plangebied op de orthofoto 1979-1990		Datum: 9-12-2020
	Projectnummer BAAC 2020-0353	Projectcode bureauonderzoek 2020L72	Schaal: 1:1500

Plan 12: plangebied op orthofoto 1979-1990²³ (1:1; digitaal; 09.12.2020)

²³ AGIV 2020c

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Erpe-Mere, Opaaigem-Vijverage Plangebied op de orthofoto 2000-2003		Datum: 9-12-2020
	Projectnummer BAAC 2020-0353	Projectcode bureauonderzoek 2020L72	Schaal: 1:1500

Plan 13: Plangebied op orthofoto 2000-2003²⁴ (1:1; digitaal; 09.12.2020)

²⁴ AGIV 2020e

2.2.5 Archeologisch kader

Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt een inschatting maken over het archeologisch potentieel van het plangebied. Voor het plangebied zelf aan de Vijverage in Opaigem, Erpe-Mere zijn geen archeologische waarden gekend.²⁵ Rondom het projectgebied zijn de volgende meldingen gekend (Tabel 1):

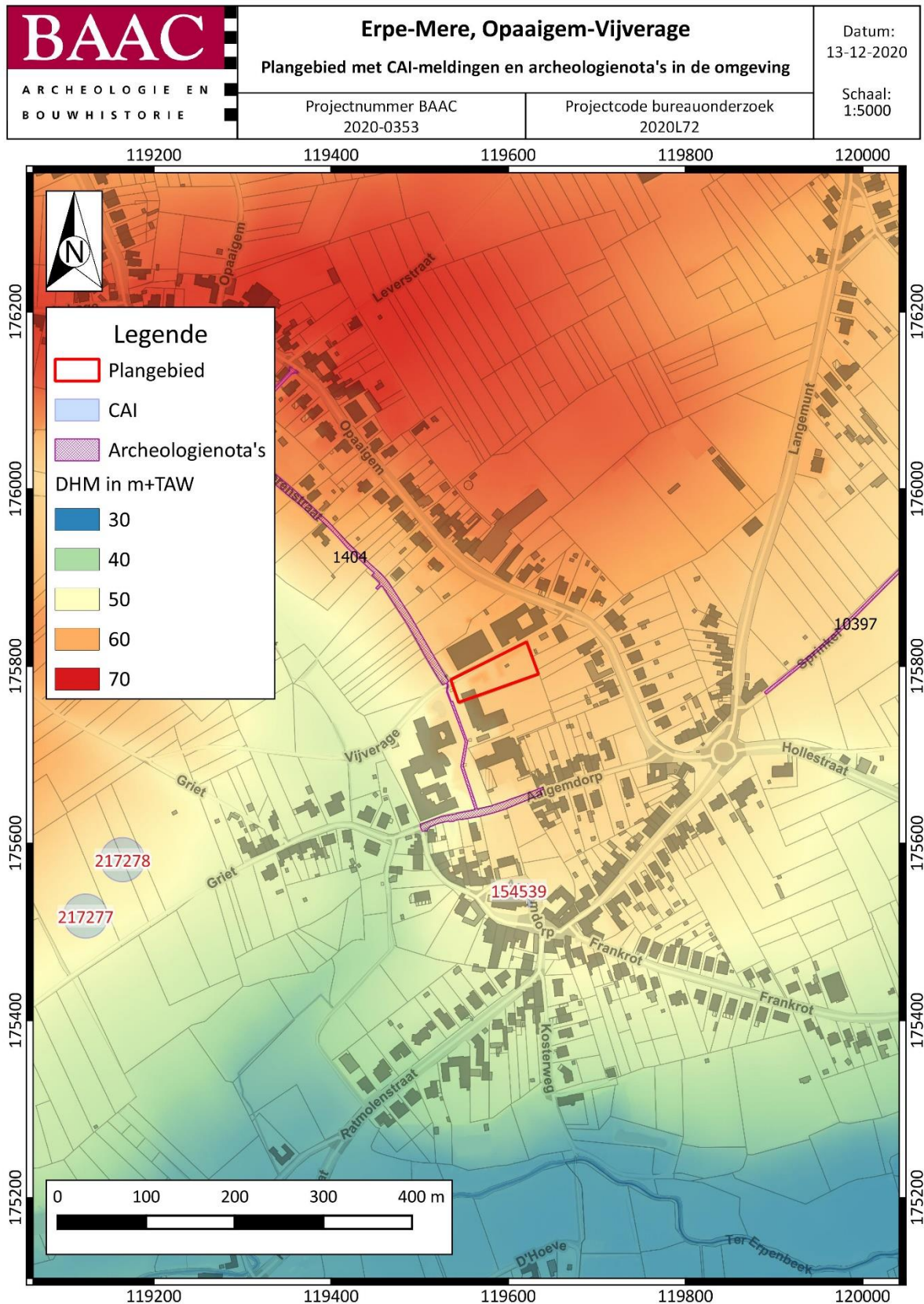
Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.²⁶

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
154593	AAIGEMDORP I / TOEVALSVONDST / FRAGMENTEN VAN TEGULAE, ROMEINSE TIJD MUURRESTEN, ROMEINS OF MIDDELEEUWS
217278 & 217277	GRIET / METAALDETECTIE / MUNTEN, (LATE MIDDELEEUWEN & NIEUWE TIJD) RUITERSPOOR? (POSTMIDDELEEUWEN) STUKKEN BESLAG EN ONDERDELEN MEUBILIR (NIEUWE TIJD) GROTE SLEUTEL (NIEUWE OF NIEUWSTE TIJD)

In de onmiddellijke omgeving van het plangebied werd nog maar weinig archeologisch onderzoek uitgevoerd. Door metaaldetectie werden op twee akkers (ID 217278, ID 217277) vondsten aangetroffen vanaf de late middeleeuwen tot de nieuwste tijd. Ten zuiden van het plangebied, ter hoogte van het huidige dorpscentrum van Aigem, werden bij een toevalsvondst artefacten aangetroffen uit de Romeinse tijd. Het betreft enkele fragmenten van tegulae, en ook muurwerk – al is de datering daarvan niet met zekerheid bepaald. Het muurwerk zou namelijk ook uit de middeleeuwen kunnen dateren.

²⁵ CAI 2020

²⁶ CAI 2020

Plan 14: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart²⁷ (digitaal; 1:1; 13.12.2020)

²⁷ CAI 2020

Ander archeologisch onderzoek in de regio*Tabel 2: (Archeologie)nota's en/of eindverslagen in de regio*

AN(BS)/N/EV ID	TOPONIEM	ONDERZOEK	ADVIES
AN 1404	ERPE-MERE POPULIERENSTRAAT	BOZ	GEEN VERVOLG
AN 10397	ERPE-MERE SPRINKEL	BOZ	GEEN VERVOLG

Twee archeologienota's werden geschreven over terreinen in de onmiddellijke omgeving van het plangebied. Beide archeologienota's bevatten enkel een bureauonderzoek waarbij geen vervolgonderzoek werd geadviseerd wegens een zeer laag potentieel op kennisvermeerdering.

Er werden tot op heden geen eindverslagen gepubliceerd over terreinen in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.

2.3 Synthese onderzoeksresultaten

2.3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Het overgrote merendeel van het bodembestand lijkt niet aangetast te zijn gedurende de laatste eeuwen. Op de historische kaarten is te zien dat het overgrote deel van het plangebied sinds de 18de eeuw niet bebouwd is geweest. Slechts een deel van een gebouw staat binnen het huidige plangebied, in het zuidwesten.

2.3.2 Archeologische verwachting

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan niet met zekerheid gezegd worden of er archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn. Het plangebied werd niet specifiek bij naam vermeld in de historische bronnen. Voor de oudere perioden (steentijden-metaaltijden-Romeinse periode) is er niets voorhanden wat betreft historische of archeologische bronnen die relevant zijn voor het plangebied.

De landschappelijke ligging op een helling in het landschap, nabij stromend water is een gunstige factor voor bewoning vanaf de steentijden. De kans op het aantreffen van steentijdarcheologie binnen het plangebied is hierdoor reëel. De vondst van Romeinse tegulae wijst op mogelijke Romeinse aanwezigheid in Aigem. Hierbij kunnen vroegere sporen, uit de metaaltijden, ook niet uitgesloten worden.

De Ferrariskaart geeft een goede weergave van het landgebruik vanaf de late middeleeuwen. Hieruit kan worden vastgesteld dat de gronden vanaf optekening als weidegrond of akker in gebruik zijn geweest. Bewoning is niet afgebeeld binnen het plangebied. Dit is echter geen zekerheid op afwezigheid van sporen uit de middeleeuwen en latere perioden.

Op basis van het aanwezige historische kaartmateriaal is het waarschijnlijk dat het grondgebruik van het plangebied doorheen de middeleeuwen en nieuwe tijd min of meer hetzelfde is gebleven. Ook zijn er geen duidelijke aanwijzingen voor bewoning binnen het plangebied voor deze periodes. De kennis die voor deze periodes kan opgedaan worden, heeft dan ook voornamelijk te maken met de vraag wanneer deze gronden in gebruik werden genomen en de activiteiten die er hebben plaatsgevonden.

2.4 Besluit

2.4.1 Potentieel op kennisvermeerdering

Aan de hand van het beschikbare kaartmateriaal kan gesteld worden dat ter hoogte van het plangebied geen grote verstoringen hebben plaatsgevonden in de voorbije eeuwen. In de CAI zijn in de omgeving slechts enkele meldingen gemaakt en tot nog toe is er slechts zeer beperkt archeologisch vooronderzoek uitgevoerd in de onmiddellijke en middelruime omgeving van het plangebied. Het potentieel op archeologische kennisvermeerdering voor het plangebied en haar omgeving is bijgevolg zeer hoog voor alle perioden vanaf de steentijden.

Er kan op basis van de beschikbare gegevens van het bestudeerde kaartmateriaal, de historische en archeologische gegevens uit de directe en ruimere omgeving van het plangebied niet met zekerheid gesteld worden wat de aard van de eventueel aanwezige waarden binnen de contouren van het plangebied zal zijn. Verder archeologisch vooronderzoek is noodzakelijk om het potentieel op kennisvermeerdering te onderzoeken. De kenniswinst die hiermee gepaard zou gaan, zou een aanzienlijke meerwaarde kunnen leveren.

Aangezien onderhavige archeologienota werd opgesteld in het kader van een aanvraag van een verkavelingsvergunning, dient uitgegaan te worden van een volledige verstoring van de bodem binnen het plangebied waarbij eventueel aanwezige archeologische waarden vernield zullen worden.

2.4.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Op basis van het uitgevoerde archeologisch vooronderzoek is er onvoldoende informatie over de aanwezigheid of afwezigheid van een archeologische site. Het kennispotentieel kon voldoende bepaald worden. Op basis van de beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek²⁸ is verder vooronderzoek aangewezen. De te nemen maatregelen worden beschreven en toegelicht in het bijhorende programma van maatregelen.

2.4.3 Keuze onderzoeksmethode

Tabel 3: Overzicht van de keuze onderzoeksmethode

METHODE	MOGELIJK	NUTTIG	SCHADELIJK	NOODZAKELIJK	MOTIVATIE
GEOFYSISCH ONDERZOEK	JA	NEE	NEE	NEE	DE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING TER HOOGTE VAN HET PLANGEBIED BETREFT VOORNAMELIJK SPORENARCHEOLOGIE, WAAR GEOFYSISCH ONDERZOEK GEBRUIKT WORDT OM ONDERGRONDSE STRUCTUREN TE BESTUDEREN.
VELDKARTERING	NEE	NEE	NEE	NEE	HET PLANGEBIED WERD NIET RECENT OMGEploegd, DUS EVENTUELE ARTEFACTEN WERDEN NIET NAAR HET OPPERVLAk GEBRACHT
LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK	JA	JA	NEE	JA	OM DE BEWARING VAN HET BODEMARCHIEF TE BEPALEN
VERKENNEND/ WAARDEREND BOORONDERZOEK	JA	AFHANKELIJK RESULTATEN LB	NEE	AFHANKELIJK VAN RESULTATEN LB	EVENTUELE AANWEZIGHEID VAN STEENTIJDARCHEOLOGIE ONDERZOEKEN

²⁸ ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2020 fig.3

PROEFPUTTEN- ONDERZOEK STEENTIJ	JA	AFHANKELIJK RESULTATEN LB EN EVENTUEEL DAARUIT VOLGENDE VAB EN WAB	NEE	AFHANKELIJK RESULTATEN LB EN EVENTUEEL DAARUIT VOLGENDE VAB EN WAB	VAN LB EN	EVENTUEEL STEENTIJ DARCHEOLOGIE VERDER ONDERZOEKEN	AANWEZIGE
PROEFSLEUVEN/ PROEFPUTTEN ONDERZOEK	JA	AFHANKELIJK VAN RESULTATEN LB	NEE	AFHANKELIJK RESULTATEN LB	VAN LB	EVENTUEEL SPORENARCHEOLOGIE ONDERZOEKEN	AANWEZIGE

De eerste stap in het verdere vooronderzoek is een landschappelijk bodemonderzoek in de vorm van landschappelijke boringen. Er wordt uit financiële overweging gekozen om al het uit te voeren vooronderzoek uit te voeren in uitgesteld traject. De initiatiefnemer wenst namelijk eerst zekerheid met betrekking tot het verkrijgen van de verkavelingsvergunning, alvorens bijkomende investeringen gemaakt worden.

Indien het bodemarchief voldoende intact blijkt, kan het plangebied in aanmerking komen voor een verkennend archeologisch bodemonderzoek, en eventuele vervolgstappen, in het kader van steentijdonderzoek. Aanvullend dient eveneens een proefsleuvenonderzoek gevoerd te worden in het kader van eventueel aanwezige sporenarcheologie. De te nemen stappen en de hieraan verbonden voorwaarden worden uitvoerig besproken in het bijgevoegde programma van maatregelen.

2.4.4 Afbakening onderzoeksterrein

Onderhavige archeologienota werd opgesteld in het kader van een vergunningaanvraag voor het verkavelen van gronden. Hierbij dient uitgegaan te worden van een totaalverstoring van het plangebied. Het volledige plangebied wordt hier als onderzoeksterrein afgebakend.

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Erpe-Mere, Opaigem-Vijverage Advieszone landschappelijk bodemonderzoek		Datum: 22-12-2020
	Projectnummer BAAC 2020-0353	Projectcode bureauonderzoek 2020L72	Schaal: 1:800

Plan 15: Plangebied met afbakening van de zone voor landschappelijk bodemonderzoek op meest recente orthofoto²⁹ (digitaal; 1:1; 22.12.2020)

²⁹ AGIV 2020d

3 Samenvatting

Naar aanleiding van een omgevingsvergunningsaanvraag voor een verkaveling heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Een verkaveling betekent een mogelijke totaalverstoring van het bodemarchief ter hoogte van het plangebied. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

Voor het bureauonderzoek werd gebruik gemaakt van zo veel mogelijk beschikbare relevante bodemkaarten, geologische kaarten, historische kaarten en archeologische gegevens. Op deze manier kon een eerste inschatting gemaakt worden van het onderzoekspotentieel van het plangebied. Aan de hand van de beschikbare gegevens kon een hoge verwachting van archeologische waarden op het terrein worden vastgesteld. Gebaseerd op de resultaten van het gevoerde bureauonderzoek is de noodzaak vastgesteld naar verder archeologisch vooronderzoek in het kader van de geplande werken. Uit het bureauonderzoek is namelijk gebleken dat verder archeologisch vooronderzoek de mogelijkheid biedt tot archeologische kennisvermeerdering voor het plangebied, maar ook voor de onmiddellijke en de ruimere omgeving.

De eerste vervolgstap in het verdere archeologische traject is vooronderzoek zonder ingreep in de bodem in de vorm van het landschappelijk bodemonderzoek. Dit om de gaafheid van het bodemprofiel te bepalen en om na te gaan of verder vooronderzoek in het kader van het opsporen van steentijdsites en/of sporensites noodzakelijk is.

4 Lijsten

4.1 Figurenlijst

Figuur 1: Hoogteverloop terrein	13
Figuur 2: Kenmerken van de quartairgeologische kaart betreffende het plangebied	17

4.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 09.12.2020)	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 09.12.2020)	3
Plan 3: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto(digitaal; 1:1; 13.12.2020)	6
Plan 4: Plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) (digitaal; 1:1; 10.12.2020)	11
Plan 5: Plangebied en hoogteverloop op het DHM (digitaal; 1:1; 10.12.2020)	12
Plan 6: Plangebied op de tertiairgeologische kaart (digitaal; 1:50.000; 09.12.2020)	15
Plan 7: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000 (digitaal; 1:50.000; 09.12.2020)	16
Plan 8: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (digitaal; 1:20.000; 09.12.2020)	18
Plan 9: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 09.12.2020)	20
Plan 10: Plangebied op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 09.12.2020)	21
Plan 11: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen (analoog; 1:2500; 09.12.2020)	22
Plan 12: plangebied op orthofoto 1979-1990 (1:1; digitaal; 09.12.2020)	24
Plan 13: Plangebied op orthofoto 2000-2003 (1:1; digitaal; 09.12.2020)	25
Plan 14: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart (digitaal; 1:1; 13.12.2020)	27
Plan 15: Plangebied met afbakening van de zone voor landschappelijk bodemonderzoek op meest recente orthofoto (digitaal; 1:1; 22.12.2020)	32

4.3 Tabellenlijst

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	26
Tabel 2: (Archeologie)nota's en/of eindverslagen in de regio	28
Tabel 3: Overzicht van de keuze onderzoeksmethode	30

5 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2020. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0)*, Brussel. Available at: https://www.onroerenderfgoed.be/sites/default/files/2019-03/CGP_V4_geen_TC_20190322.pdf.
- AGIV, 2020a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model.
- AGIV, 2020b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootschalig Referentiebestand (GRB).
- AGIV, 2020c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, kleinschalig, zomeropnamen, kleur, 1979-1990, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2020d. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2020e. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, zomeropnamen, kleur, 2000-2003, Vlaanderen.
- AGIV, 2020f. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- DE BRABANDERE, F., 2010. *De Vlaamse gemeentenamen. Verklarend woordenboek*, Brussel.
- CAI, 2020. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.
- DOV VLAANDEREN, 2020a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2020b. Databank Ondergrond Vlaanderen, neogeen/paleogeen (tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2020c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- GEOPUNT, 2020a. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020b. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020c. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020d. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845).
- GEOPUNT, 2020e. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854).

IOE, 2020. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroenderfgoed.be>.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2020. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.

DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. *Geomorfologische kaart van België 1:50000*, Leuven.

ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN, 2020. Een beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek. Available at: https://www.onroenderfgoed.be/assets/files/content/images/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf.